

Input op consultatie 'Green Paper towards adequate, sustainable and safe European pension systems'

vanuit KPS-werkgroep Groenboek Pensioenen

11 november 2010

Inleiding

De Kring van Pensioenspecialisten (KPS) acht de houdbaarheid van het toekomstige pensioenstelsel zowel in Nederland als in Europa van groot belang. Daarom heeft binnen KPS een werkgroep 'Groenboek Pensioenen' zich de afgelopen maanden bezig gehouden met het door de Europese Commissie opgestelde 'Green Paper towards adequate, sustainable and safe European pension systems'. De werkgroep bestaat uit een gemêleerd gezelschap van deskundigen die deelnemer zijn van KPS. Zij zijn onder meer werkzaam als consultants, bestuurders, toezichthouders en uitvoerders in de pensioenbranche. De voltallige werkgroep 'Groenboek Pensioenen' bestaat uit circa 40 deelnemers van de KPS. Teneinde slagvaardig te kunnen werken heeft een kopgroep binnen de werkgroep een reactie op het Groenboek in een aantal bijeenkomsten voorbereid. Daarna is deze reactie voorgelegd aan de voltallige werkgroep van de KPS. De leden van de werkgroep hebben ervaringen en knelpunten uitgewisseld over het huidige pensioenstelsel - zowel in de Nederlandse als de Europese context - en voorstellen tot verbetering geformuleerd.

In deze notitie wordt eerst een beknopte samenvatting van het Groenboek Pensioenen met enkele beschouwingen daarover van de werkgroep gegeven. Aansluitend is de vragenlijst die de Europese Commissie heeft opgesteld ten behoeve van de consultatie aangevuld met de door de werkgroep geformuleerde antwoorden weergegeven.

Verantwoording van deze notitie

Deze notitie vormt het resultaat van de discussies die in de werkgroep Groenboek zijn gevoerd en is gebaseerd op de brede praktijkervaring van de leden van de werkgroep. De conclusies en aanbevelingen worden gedragen door de leden van de werkgroep. Het bestuur van KPS heeft kennis genomen van deze notitie, kan zich vinden in de aanpak van de werkgroep en onderkent het belang van de houdbaarheid van de pensioenstelsels in Europa in lijn met de door de werkgroep gedane aanbevelingen.

Deelnemers van de werkgroep die hebben bijgedragen aan deze notitie zijn:

- Gerard Heeres
- Gerard van 't Hoff
- Jermaine Moerli
- Henk Jan Strang
- Albert van der Zee
- Erwin van Doorn
- Olaf Dreierink
- Hans van der Meer
- Max Bogaard (voorzitter)
- Roland de Greef
- Ruud Junge
- Peter Ronteltap
- Bastiaan Starink
- Natasja Winter

Hierna geeft de werkgroep eerst enkele beschouwingen bij het Groenboek Pensioenen. Aansluitend geeft de werkgroep antwoorden op de door de Europese Commissie gestelde vragen.

Het Groenboek Pensioenen beschouwd door de Werkgroep

Het Groenboek Pensioenen onderbouwt voor het thema 'naar adequate, houdbare en zekere Europese pensioenstelsels' in een vergrijzend Europa, de noodzaak om hervormingen in de pensioenstelsels van de aangesloten landen door te voeren. De Europese Commissie wil de aangesloten landen ondersteunen bij besluitvorming daartoe. Zij vraagt belanghebbenden via een vragenlijst input te geven hoe zij deze ondersteuning het beste kan vormgeven.

- *Aanbeveling vanuit de werkgroep*
Vanwege de enorme diversiteit ziet de werkgroep voor de Europese Commissie vooral een rol als facilitator voor het delen en verzamelen van kennis, informatie, visies en best practices en niet de rol van regelgever. De invulling van hervormingen moet door de landen zelf worden uitgevoerd. Kernbegrippen waarop moet worden gestuurd zijn **Vertrouwen**, **Verwachtingen**, **Vrijheid** en **Verantwoordelijkheid**. Een interactie tussen en binnen de landen op basis van deze begrippen geeft de beste kansen op gedragen succes.
- *Wat is een Adequaate pensioen – aspecten vanuit het Groenboek*
Er kan vanuit verschillende visies op pensioen worden ingezoomd, met name op de:
  - Verzorgingsgedachte: mensen verzorgen die niet meer kunnen werken of financieel afhankelijk zijn bij een levenscalamiteit van hun partner (uitkering bij ouderdom, arbeidsongeschiktheid en overlijden);
  - Beloningsgedachte: werknemer ontvangt financiële middelen die ter beschikking worden gesteld door werkgever om hen zo in staat te stellen een inkomen te verzekeren bij ouderdom, arbeidsongeschiktheid of overlijden. Van oudsher zijn de arbeidspensioenen in Nederland in de tweede pijler opgezet door werkgevers vanuit een verzorgingsgedachte. Door ontwikkelingen in de afgelopen jaren neigen werkgevers steeds meer naar de beloningsgedachte (opkomst Defined Contribution).

Door de diversiteit in pensioenregelingen is er binnen Europa een groot verschil in uitgangspunten en uitkomsten. Uitwerking van wat een adequaat pensioen is dient daarom per land te worden uitgewerkt.

- *Wat zijn volgens het Groenboek de voornaamste uitdagingen voor houdbaarheid en zekerheid?*
  - Vergrijzing;
  - Noodzaak om veranderingen in pensioenstelsels door te voeren:
    - Langer mogen leven betekent ook langer mogen werken;
    - Voor wat betreft de financiering van het pensioen, overgang van één niveau naar meerdere niveaus; dit kan bijvoorbeeld door van omslagstelsel naar een combinatie van omslagstelsel en kapitaaldekking over te gaan.;
    - Maatregelen om pensioengaten te dichten;
    - Pensioenemancipatie.

- Gevolgen van de financieel-economische crisis:
  - Zowel omslag- als kapitaaldeckingsstelsels worden beïnvloed door de volgende factoren: hogere werkloosheid, minder economische groei, hogere schulden, volatiliteit financiële markten;

Hierbij wordt door de werkgroep opgemerkt dat binnen de OESO veel landen de spelregels in verband met de kredietcrisis versoepeld hebben. Dit staat in tegenstelling tot de Nederlandse aanpak die de eisen voor de waardering en solvabiliteit handhaaft. Dit terwijl Nederland ten opzichte van de ons omringende landen wat betreft pensioen vaak beter gefinancierd is en daarnaast een lager renteniveau eist dan in Europa wordt gehanteerd voor de waardering van de verplichtingen.
  - Pensioenopbouw op kapitaalbasis veroorzaakt veelal uitstel van belastinginkomsten door fiscale facilitering. Dit is een kostenpost bij pensioenopbouw voor de overheden. Het Groenboek heeft vraagtekens bij de doelmatigheid voor inkomensverdeling. Er zijn lidstaten waar de kosten en de doelmatigheid van de fiscale facilitering worden onderzocht.

- *Welke oplossingsrichtingen draagt het Groenboek aan?*
  - Dichten van pensioengaten;
  - Hervormingen gericht op duurzaam houdbare overheidsfinanciën;
  - Verhogen van de effectieve pensioenleeftijd;
  - Zodanig hervormen van voorschriften voor kapitaalgedekte pensioenregelingen dat ze efficiënt en crisisbestendig zijn, zodat kapitaalgedekte pensioenregelingen zelfstandig fluctuaties in de markt opvangen zonder risico's voor de continuïteit van de aangesloten werkgevers te veroorzaken;
  - Nadere regulering voor pensioenfondsen zodat zij als financiële instellingen bijdragen aan financiële stabiliteit en soliditeit.

- *Rol van Europa gericht op een duurzame ontwikkeling van pensioenen*

De werkgroep ziet voor Europa een faciliterende rol die zich richt op het geven van inzicht op basis van feiten-, visie- en beeldvormingsonderzoek ter ondersteuning van landelijke besluitvorming. Hierbij valt te denken aan:

  - Het definiëren van begrippenkaders over adequaat pensioen, adequaat toezicht op en governance van pensioenen.
  - Het organiseren van conferenties waarbij visies en ervaringen kunnen worden uitgewisseld tussen EU-landen. Europa kan hierbij faciliteren door op basis van analyse en onderzoek informatie over de ontwikkeling van pensioen beschikbaar te stellen en de effecten van pensioenopbouw op de staatsfinanciën zichtbaar te maken (belastingfacilitering)
  - Het versterken van de verwachtingen en het vertrouwen tussen de generaties ten aanzien van pensioenen. Dit is nodig omdat deze verwachtingen en dit vertrouwen de afgelopen jaren onder andere door de ontwikkelingen rondom de financiële markten is afgenomen.

- Het inzichtelijk maken van de relatie die gelegd wordt met pensioen. In Nederland bestaat het pensioeninkomen uit een basisdeel (de 1^e pijler) dat vanuit de overheid via het omslagstelsel wordt gefinancierd. Dit basisdeel wordt aangevuld door een op kapitaalbasis gedekte 2^e pijler die grotendeels in collectiviteit en solidariteit tussen sociale partners wordt vastgesteld. Elders in Europa bestaat pensioen veelal uit een door de staat collectief opgebouwd c.q. verzorgd inkomen. Per land dient gestreefd te worden naar een gezonde en evenwichtige mix van omslag- en kapitaaldekking afgestemd op de lokale omstandigheden.
- Het stimuleren van flexibilisering in de werkzame en niet werkzame periode door bijvoorbeeld:
  - het faciliteren van het verschuiven van de leeftijd waarop pensionering plaatsvindt,
  - het afbouwen van het pensioenbedrag naarmate de leeftijd van de gepensioneerde toeneemt,
  - het faciliteren van deeltijdpensioen (deeltijdwerken naast pensionering)
  - het stimuleren van de combinatie werken en studeren, waardoor de werkzame periode naar voren wordt gehaald of kan worden uitgesteld.
- **Samenhang Europa 2020**
  - Europa streeft naar 75% arbeidsparticipatie tussen 20 en 65 jaar
  - De werkgroep vindt het belangrijk dat werk en pensioen beter aansluit bij een flexibeler levensloop van mensen
  - Hierbij stelt de werkgroep voor dat de EU-landen bij het vormen van hun beleid zich focussen op het activeren van werkgevers en werknemers zodat mensen tijdens hun hele leven verantwoordelijkheid nemen voor hun inzetbaarheid.
    - De beeldvorming dient te verschuiven ten gunste van duurzame inzetbaarheid van de werknemer
    - Europa dient te bevorderen en te faciliteren dat mensen van alle leeftijden op eigen initiatief verantwoordelijkheid nemen voor participatie in de maatschappij. Hierbij kan worden gedacht aan het stimuleren en faciliteren van meer ervaren, veelal oudere werknemers om zich te blijven ontwikkelen en om hun ervaring over te dragen aan jongeren
    - Beeldvorming dient te verschuiven van het denken in een 'carrièreladder' naar een 'carrièrepiraal', waarbij periodes van promotie kunnen worden afgewisseld met periodes van demotie.

Behandeling van de vragen

Hierna beantwoordt de Werkgroep Groenboek Pensioenen de door de Europese Commissie gestelde vragen. Deze antwoorden zijn het resultaat van de gevoerde discussies. De conclusies en aanbevelingen worden gedragen door de leden van de werkgroep. Het bestuur van KPS heeft kennis genomen van de antwoorden en onderkent het belang van de door de werkgroep gedane aanbevelingen.

Gelieve ons enkele algemene gegevens te geven over uzelf

1. Antwoord u als individueel persoon of namens een organisatie?
2. Wat is uw naam?
3. Wat is de naam van uw organisatie?
4. Waar woont u en/of waar is uw organisatie gevestigd?

Antwoord 1, 2, 3 & 4

1. Namens een organisatie.
2. Werkgroep 'Groenboek Pensioenen'
3. Kring van Pensioenspecialisten (KPS)
4. KPS, De Wel 14-16, Postbus 44, 3870 CA te Hoevelaken.
Contactpersoon: Eerste aanspreekpunt: Jannet Kroes (beleidsmedewerker KPS). Zij zal eventuele vragen neerleggen bij de leden van de werkgroep Max Bogaard (voorzitter werkgroep), Henk-Jan Strang en Gerard van 't Hoff.

Algemene opmerkingen

5. Heeft u los van de onderstaande vragen ook algemene opmerkingen over het groenboek voor adequate, houdbare en zekere Europese pensioenstelsels?

Antwoord 5:

De werkgroep heeft hiervoor in het onderdeel '**Het Groenboek Pensioenen beschouwd door de Werkgroep**' een aantal algemene beschouwingen gegeven.

Adequate en houdbare pensioenen

6. Hoe kan de EU de lidstaten ondersteunen bij hun inspanningen om de adequaatheid van de pensioenstelsels te verbeteren?
Moet de EU proberen duidelijker te definiëren wat onder een adequaat pensioeninkomen moet worden verstaan?

Antwoord 6

Het begrip adequaat pensioen vraagt om een dynamische definitie waarvan het begrippenkader op Europees niveau dient te worden vastgesteld. Dit maakt toetsing van de definities en prioriteitstelling per land mogelijk. Het begrippenkader betreft onder andere:

- Flexibele invulling levensloop van leren, werken en pensioneren
- Economische ontwikkeling
- Sociale context
- Arbeidsvoorwaardelijke ontwikkeling en arbeidsverhoudingen
- Politieke ontwikkeling
- Historische ontwikkeling pensioenstelsel en perceptie over pensioen
- Demografische ontwikkeling
- Technologische ontwikkeling
- Concurrentiepositie van bedrijven

Het pensioeninkomen wordt per land gedefinieerd op basis van dit begrippenkader en op informatie uit inventarisaties van het feitelijke pensioeninkomen en de ontwikkelingen daarin.

De werkgroep vraagt de Europese Commissie hieraan bij te dragen door:

- Fundamenteel en objectief onderzoek, met als output krachtige overzichten en informatie (statistiek en analyse) over de landen en de rol van pensioen (formuleringen in de context van het land).
- Samenwerking vanuit een Europese context te bevorderen, door allereerst te zorgen voor het verkrijgen van inzicht in elkaars situatie. Dit kan worden gerealiseerd door:
  - Landen scenario's te laten aanleveren en op Europees niveau laten doorrekenen, zodat inzicht kan worden gegeven in wat dit betekent voor de ontwikkelingen op Europees niveau ook in relatie tot de andere economische machtsblokken.
  - Open coördinatie verder te bevorderen door het organiseren van uitwisselingsconferenties/platforms over ervaringen, visies en scenario's in de verschillende landen

Adequate en houdbare pensioenen

Moet de EU proberen duidelijker te definiëren wat onder een adequaat pensioeninkomen moet worden verstaan?

Nee, dit moet per land gedefinieerd worden in het begrippenkader (zie hiervoor)

Adequate en houdbare pensioenen

7. Is het bestaande pensioenkader op EU-niveau voldoende om houdbare openbare financiën te garanderen?

Antwoord 7

Nee, het huidige kader garandeert dit niet.

In het kader van de voor- en nadelen van omslagfinanciering versus kapitaaldekking, kijkt de werkgroep met belangstelling uit naar de bevindingen uit het onderzoek 'naar de doelmatigheid van belastingvoordelen in de opbouwfase'.

De verschillen tussen landen zijn groot. Daarom stellen we ook hier voor maatregelen om dit uit te werken aan de landen over te laten. Ter illustratie, in Nederland is de behoefte aan meer sparen relatief laag, omdat Nederland de afgelopen jaren al een behoorlijk kapitaal heeft gespaard voor pensioenen.

Wij vragen de Europese Commissie bij te dragen aan deze verschuiving door:

- Invloed uit te oefenen op de bewustwording van de keuzen door de verschillende lidstaten over inrichting van hun pensioensysteem en de bijbehorende effecten op landsniveau.
- Te faciliteren via onderzoek, analyse en uitwisseling van visies en ervaringen. Dit kan via:
  - Inventarisaties per land waarin ondermeer wordt opgenomen:
    - De kern van de pensioenregelingen en de financieringsbehoefte daarvan,
    - Analyse van de wijze waarop het sparen zou kunnen worden vormgegeven,
    - Analyse van de invloed van extra sparen op de economie en op de staatsfinanciën voor geheel Europa en per land;
  - De verwachting van de meest waarschijnlijke scenario's ten aanzien van arbeidsvoorwaarden, politiek, demografie en technologie.
- Het maken van afspraken over topprioriteiten voor gezamenlijke thema's.

Werk en pensioen

8. Hoe kan een hogere effectieve pensioenleeftijd het best worden bereikt en hoe kan een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd hieraan bijdragen?
 Moeten er in verband met de demografische veranderingen automatische aanpassingsmechanismen in de pensioenstelsels worden aangebracht om het evenwicht tussen de arbeidsloopbaan en de pensioenperiode te herstellen?
 Welke rol kan de EU hierbij spelen?
9. Hoe kan de uitvoering van de Europa 2020-strategie worden gebruikt om een langere arbeidsloopbaan met de bijbehorende voordelen voor bedrijven te bevorderen en leeftijdsdiscriminatie op de arbeidsmarkt te bestrijden?

Antwoord 8 en 9

Europa zou moeten bevorderen dat automatische aanpassingsmechanismen in het pensioenstelsel worden ingevoerd. Deze aanpassingsmechanismen spelen in op de demografische ontwikkelingen en op het brengen van evenwicht tussen arbeidsloopbaan en pensioenperiode.

Hierbij worden de volgende aandachtspunten gesignaleerd:

- Werk en pensioen moeten beter aansluiten bij de flexibele levensloop van mensen
- Mensen willen zich levenslang blijven ontwikkelen
- Mensen willen levenslang genieten (maand vrij, wereldreis, etc.)

In het Nederlandse Pensioenakkoord zijn al maatregelen voorgesteld die hierin voorzien. Europa kan hierbij faciliteren door te bevorderen dat individuele burgers op elke leeftijd verantwoordelijkheid nemen om te participeren in de maatschappij.

Dit kan Europa doen door het organiseren van:

- Kennisdeling en uitwisseling;
- Flankerend beleid voor ouderen gericht op bewuste verandering in houding en denken over bijvoorbeeld :
  - De arbeidskosten van ouderen
  - Trainingsprogramma's om ouderen te faciliteren voor flexibeler inzet en voor het delen van hun kennis en ervaring,
  - De relativiteit van het promotiedenken en de kansen van bewuste demotie (de eerdergenoemde carrièrespiraal)
  - Flexibiliseren van werk en pensioen door bijvoorbeeld het faciliteren van oplossingen met betrekking tot deeltijdpensioen en studieknippen

Wegnemen van belemmeringen voor mobiliteit

10. Hoe moet de IBPV-richtlijn worden gewijzigd om de voorwaarden voor grensoverschrijdende activiteiten te verbeteren?

○

Antwoord 10

De IORP-richtlijn biedt een goed kader voor grensoverschrijdende activiteiten. Begrippen uit de richtlijn worden in de EU-landen verschillend uitgelegd. Wij vragen de Europese Commissie te faciliteren dat er een eenduidig begrippenkader wordt gehanteerd, met name het begrip 'grensoverschrijdende activiteit' en de vraag wat onder social & labour law valt.

11. Wat moet de werkingssfeer zijn van de regelingen waarvoor de EU maatregelen neemt om de belemmeringen van het vrije verkeer weg te nemen?

12. Moet de EU de kwestie van de overdraagbaarheid nog eens onder de loep nemen of zijn minimumnormen voor verwerving en behoud, plus een opsporingsdienst voor alle typen pensioenrechten een betere oplossing?

- Overdraagbaarheid herzien
- Minimumnormen en een opsporingsdienst
- Beiden

Antwoord 11 en 12

De werkgroep onderschrijft het belang van vrij verkeer van kapitaal, diensten en arbeid.

De werkgroep adviseert praktische oplossingen te zoeken indien er zich problemen voordoen. Mobiliteit mag niet leiden tot verlies aan rechten: opgebouwde rechten moeten behouden blijven, ook wanneer de werknemer naar een andere lidstaat vertrekt.

Op Europees niveau dient een opsporingsdienst voor alle typen pensioenrechten te worden opgezet. In Nederland wordt hiermee ervaring opgedaan via het Nationaal Pensioenregister dat vanaf 1 januari 2011 operationeel is. Het zou goed zijn om onderlinge ervaringen uit te wisselen.

Zekere en transparante pensioenen

13. Moet de huidige EU-wetgeving worden herzien met het oog op consistente regelgeving en toezicht op kapitaal gedekte pensioenregelingen en producten? Zo ja, welke elementen?
14. Hoe kan Europese regelgeving of een gedragscode de lidstaten helpen om voor deelnemers en pensioenaanbieders een betere balans te vinden tussen risico's, zekerheid en betaalbaarheid?

Antwoorden 13 en 14

Het toezicht is nu vooral gebaseerd op defined benefit-regelingen. Dit toezicht moet aangepast en uitgebreid worden, zodat het scala aan voorkomende regelingen onder het toezicht valt.

Europa kan het delen van 'best practices' faciliteren en stimuleren, maar de invulling van het toezicht dient aan de aangesloten lidstaten te worden overgelaten.

Wij stellen Europa voor het volgende te doen:

- Verder delen van best practices inzake toezichtregelingen met het voor toezicht te hanteren begrippenkader.
  - Verder delen van best practices voor 'defined contribution' -regelingen en voor 'shared risk' (of 'defined ambition')-regelingen
  - De betekenis van Fair value verduidelijken en koppelen aan het functioneren van de markt.
- Stimuleren van verdere invulling van het toezicht op landsniveau.

Zekere en transparante pensioenen

15. Hoe moet een dergelijke solvabiliteitsregeling voor pensioenfondsen er uitzien?

Antwoord 15

De werkgroep is van mening dat de buffereisen van Solvency 2, zoals die gelden voor verzekeraars, **niet** van toepassing verklaard moeten worden op pensioenfondsen. De opzet van de producten van pensioenfondsen en de mate van toegezegde zekerheid zijn duidelijk anders dan bij een verzekeraar. Pensioenfondsen voeren meer dan verzekeraars regelingen uit met voorwaardelijke elementen. Daarnaast beschikken zij binnen de regelingen over instrumenten om in geval van tussentijdse tekorten en overschotten de financiële positie bij te sturen. Deze flexibiliteit hebben verzekeraars niet.

Wel is de Werkgroep voorstander van een risicogebaseerd toezicht met marktwaardering van activa en passiva. In Nederland is een dergelijk toezichtkader (bekend als FTK) van kracht. Het beleid binnen dit kader wordt echter vooral gebaseerd op de actuele financiële situatie van een pensioenfonds. Door de marktwaardering kan deze in korte tijd sterk fluctueren. Dit maakt het voeren van een consistent en transparant beleid vrijwel onmogelijk. Binnen de nieuw te ontwikkelen solvabiliteitsregeling zou beleid meer op basis van trendmatige ontwikkelingen en verwachtingen moeten worden vastgesteld, waarbij ook rekening wordt gehouden met de marktomstandigheden en het functioneren van de financiële markten.

Zekere en transparante pensioenen

16. Moet de EU-wetgeving geboden bescherming in geval van insolventie van werkgevers die in pensioenen investeren worden verbeterd? En zo ja, hoe?
- Helemaal mee eens
  - Ik ben het ermee eens
  - Ik ben het ermee eens noch oneens
  - Ik ben het er niet mee eens
  - Helemaal niet mee eens

Antwoord 16

In de US bestaat het Pension Benefit Guarantee Corporation (PBGC) en een vergelijkbare situatie doet zich voor in diverse Europese landen, zoals in de UK (Pension Protection Fund) en Duitsland/Luxemburg (Pension-Sicherungs-Verein (PSV)). Een op solidariteit gebaseerd systeem voor de aanvullende pensioenregelingen, dat de opgebouwde aanspraken garandeert. De werkgroep kan zich voorstellen dat garantieregelingen worden opgezet in landen waar pensioenopbouw op de balans van de onderneming mogen worden gefinancierd. De garantieregelingen dienen per land opgezet en gefinancierd te worden. De werkgroep is geen voorstander van een garantieregeling op Europees niveau. Een dergelijk solidariteitsfonds dat mogelijk groeit in de richting van een Europese norm voor adequaat pensioeninkomen kan ertoe leiden dat er te grote risico's worden genomen omdat er teveel van wordt uitgegaan dat hierop een beroep kan worden gedaan (moral hazard).

De werkgroep is geen voorstander van het voor Nederland invoeren van een garantieregeling. In Nederland wordt pensioen buiten de invloed van de onderneming opgebouwd (separated entities). Deze verplichting is vastgelegd in de Nederlandse Pensioenwet.

Zekere en transparante pensioenen

17. Zijn er redenen om de huidige minimumvoorschriften voor informatieverstrekking over pensioenproducten te moderniseren (bv. qua vergelijkbaarheid, standaardisering en duidelijkheid)?

Antwoord 17

De Werkgroep vraagt Europa Guidelines en best practices in Europese landen en daarbuiten (bijvoorbeeld van de OESO) beschikbaar te stellen voor de communicatie aan belanghebbenden over pensioenregelingen.

Bij communicatie moet aandacht worden besteed aan risico's, verwachtingen en betaalbaarheid, zodat in alle EU-landen een op deze items gefundeerde keuze wordt bevorderd.

Gezien de diversiteit in de pensioenregelingen in de verschillende EU-landen dient de communicatie op de specifieke situatie per land te worden afgestemd en vanuit dat oogpunt zelfstandig per land te worden ingevuld.

Zekere en transparante pensioenen

18. Moet de EU een gemeenschappelijke aanpak voor standaardopties voor deelname en keuze van beleggingen ontwikkelen?
19. Moet de EU een gemeenschappelijke aanpak ontwikkelen voor standaard opties voor de keuze van deelname?
20. Moet de EU een gemeenschappelijke aanpak ontwikkelen voor standaard opties voor de keuze van beleggingen?

Antwoord 18, 19 en 20

Nee, gezien de diversiteit in de pensioenregelingen in de verschillende EU-landen. De aanpak voor standaardopties voor deelname en keuze van beleggingen dient op de specifieke situatie per land te worden afgestemd. Wel dient Europa het begrippenkader uit te werken en de uitwisseling van ervaringen en 'best practices' te faciliteren.

Goed bestuur

21. Moet het beleidscoördinatiekader op EU-niveau worden versterkt? Zo ja, welke elementen moeten worden versterkt om het onderwerp en de uitvoering van pensioenbeleid te verbeteren doormiddel van een geïntegreerd beleid? Kan de oprichting van een platform om op geïntegreerde wijze toezicht te houden op alle aspecten van pensioenbeleid deel uitmaken van deze vooruitgang?
  - Helemaal mee eens
  - Ik ben het ermee eens
  - Ik ben het ermee eens noch oneens
  - Ik ben het er niet mee eens
  - Ik ben het er absoluut niet mee eens

22. Kan de oprichting van een platform om op geïntegreerde wijze toezicht te houden op alle aspecten van pensioenbeleid deel uitmaken van deze vooruitgang?
  - Helemaal mee eens
  - Ik ben het ermee eens
  - Ik ben het ermee eens noch oneens
  - Ik ben het er niet mee eens
  - Ik ben het er absoluut niet mee eens

Antwoord 21 en 22:

Europa zou het uitwisselen van best practices moeten bevorderen, niet verplichtstellen. Het opzetten en bijhouden van een gedegen Europese pensioenstatistiek stimuleert het eenduidig uitwisselen van gegevens en kennis. Aansluiten bij reeds bestaande platforms (bijvoorbeeld OESO) kan effectiever zijn dan oprichten van een eigen platform.

Europa kan zich hard maken voor het bevorderen van interactie op basis van verwachtingen en verantwoordelijkheid. Als blijkt dat dit werkt kan dit op termijn groeien naar een situatie van vertrouwen en vrijheid. Hierdoor zijn op termijn minder maatregelen nodig voor bijsturing en misbruik.